

Marta Álvarez

Per què una pedagogia de l'amistat?

Vicenç Arnaiz

És oportú que l'escola infantil creï les condicions favorables perquè la majoria de nenes i nens visqui una de les experiències relacionals més bonica, més estructuradora i més joiosa: l'amistat. Ni el fet de descobrir-la pot ser deixat a l'atzar ni el recorregut que segueixi pot quedar a l'ombra de la pedagogia.

▣ **PARAULES CLAU:** pedagogia de l'amistat, socialització, cooperació, resiliència, mutualisme.

Amistat i processos de socialització

La nostra cultura, i no solament la nostra, considera que l'amistat és una de les experiències més boniques, que convoca sentiments bondadosos, que facilita la sinceritat i que sembla unida a qualsevol recerca de felicitat.

Segur que són molt diferents les experiències d'amistat de cadascú, però, per damunt de la singularitat de cada persona, emergeix alguna cosa que fa que, sense cap mena de dubte, les reconeguem com a tals. Sempre implica alteritat, actitud oberta envers l'altra persona, reciprocitat, permeabilitat més enllà de

la fàcil empatia i el desig de relacionar-se. Sempre és gratuïta i, sovint, inicialment, se sent com quelcom fràgil, per això convoca intencions i esforços.

L'experiència d'amistat no és tardana en la infància. Al llarg del desenvolupament dels primers anys, es

consideren claus els processos de socialització. A l'educació infantil, es contempla la capacitat de relacionar-se amb les altres persones, la comunicació i el desenvolupament de les capacitats afectives com a objectius bàsics. L'amistat està relacionada amb tothom i possiblement pot ser considerada una de les experiències de lligam més estructuradora dels primers anys.

Durant les dècades dels seixanta, setanta i vuitanta, es van dedicar molts esforços científics a observar i a comprendre els processos relacionals i de convivència en els grups d'escolars. Posteriorment, la psicologia ens va convidar a centrar-nos en les relacions com a context dels processos interns d'aprenentatge.

A les escoles, hem seguit un llarguíssim i fecund recorregut en la pedagogia de la individualitat: la pròpia identitat, l'autonomia, la imatge d'un mateix, l'expressivitat emocional, la construcció del coneixement, etc.

L'educació pretén que es desenvolupin les capacitats i les competències de les persones. **També és, convé recordar-ho, una aposta per a la comunitat. les persones.** També és, convé recordar-ho, una aposta per a la comunitat. Per això cal ser activament competents, no solament en referència a la comprensió i a la resolució de les necessitats pròpies, sinó també respecte a les de les altres persones.

L'amistat és una estructuradora i bella experiència de les competències col·laboratives entre iguals. L'amistat no es viu solament en l'acció compartida que implica sempre sentiments profunds. El gaudi de l'altra persona se sent com quelcom important, fins i tot quan encara no s'és capaç d'identificar conceptualment l'alteritat ni se sap conversar sobre valors. Primerament, es descobreix i es gaudeix; després, potser s'analitza.

Al llarg del primer any de vida, a la sala on hi ha uns quants bebès que es poden veure i sentir, s'estableixen relacions entre ells, i l'acció o l'expressió dels altres desencadena interessos i respostes.

Ja al segon any de vida, es desenvolupen processos d'interès accentuat per la relació amb les altres persones, on, si l'ambient ho propicia, s'observen conductes espontànies de cooperació, d'interacció, d'intercanvi i fins i tot d'altruisme entre elles, sobretot al voltant dels actes d'alimentació i d'atencions bàsiques. També hi emergeix ja la compassió com a resposta per pal·liar el patiment de la companya o del company.

Tinguem en compte que la intensitat i la continuïtat de la participació en con-

textos de grup ha accelerat molts processos que avancen les competències vinculades amb la socialització:

- > Els infants són més autònoms i en són més aviat que fa trenta anys.
- > També practiquen jocs socials molt abans.
- > El desenvolupament de les competències comunicatives parlades i no parlades s'avança respecte als índexs evolutius que eren majoritaris.
- > S'interessen més d'hora per la percepció dels significats socials de les accions i, per això, les criatures mostren un interès primerenc i creixent pels usos socials dels objectes. Per exemple: als 12 o 13 mesos, ja tenen clares preferències pels objectes que utilitzen les persones amb les quals conviuen i els utilitzen per realitzar preferentment accions representatives dels seus usos socials. Per això els serveixen per imitar, més que no pas per experimentar.

Analitzant els contextos de desenvolupament al llarg de la primera infància, s'evidencia la generalització de l'escolarització des del segon any de vida en centres escolars més curosos pedagògicament que anys enrere i també s'hi aprecien canvis significatius de patrons educatius familiars.

Aquesta generalització i la diversificació de contextos socials quotidians de les criatures molt abans dels 3 anys han canviat les condicions de desenvolupament i, per tant, els ritmes i els estils evolutius

L'amistat aporta més resiliència per afrontar conflictes vitals

PARLEM DE...

PEDAGOGIA DE L'AMISTAT

Seguretat afectiva, emocional
i pròpia imatge | 0 a 6

de les dimensions condicionades per les experiències socials. Els nens i les nenes parlen molt abans i molt més. Estan més atents al que passa al seu voltant i disposen de més autonomia i de més recursos per explorar-ho tot. Les tecnologies de la imatge propicien que accedeixin a l'observació i a l'anàlisi de molts contextos i fins i tot permeten visualitzar les pròpies experiències una vegada i una altra, amb la qual cosa s'accedeix molt aviat a les competències derivades de la imatge d'un mateix i de l'observació i la comprensió dels altres.

Arribats als 3 i 4 anys, poden tenir ja un ampli bagatge de capacitats i d'experiències socials que els permeten desenvolupar entramats cognitius complexos en col·laboració que, si disposen de temps i d'algun suport, els exigeixen seguir processos de conversa molt elaborada, tant en forma de projectes com en gran grup o en equips reduïts. Ja realitzen eleccions relacionals molt marcades, alhora que són capaços d'integrar membres «incòmodes», perquè els seus valors de referència ja són sòlids i, sobretot, perquè la majoria posseeix un ampli repertori de recursos relacionals abstret del seu ja extens currículum de convivències.

En definitiva, la riquesa i la diversitat de contextos connectors, el creixement molt significat de la riquesa de recursos comunicatius i de representació, l'abundància de relacions amb molts «altres» iguals que els

faciliten l'accés a diferents models i interlocutors, la qualitat educativa dels ambients en què tenen lloc les relacions, etc. fan que molts nens i nenes tinguin unes competències i una maduresa que eren impensables quan s'escolaritzaven als 4 o 5 anys i els paràmetres educatius tenien més en compte l'ordre que no pas la singularitat. Tot plegat, no ha passat tant de temps, però sí que n'hi ha hagut prou perquè es fes evident una revisió dels indicadors evolutius.

En la mesura en què les relacions amistoses impliquen una rotació permanent de rols entre companys, deu ser que les criatures ja disposen ben aviat de capacitat per anar adaptant la seva acció a la de l'altra persona en funció de la gent que les envolta i de les influències recíproques que tenen lloc al seu entorn.

Però si les circumstàncies les fan més capaces d'afrontar relacions socials complexes entre les quals hi ha l'amistat, també passa que aquestes relacions, i molt especialment l'amistat, els aporten més resiliència per afrontar els seus conflictes vitals, entre els quals podem incloure les dificultats d'aprenentatge.

Quan un se sent ben incardinat, és molt més capaç i si, a més a més, pot comptar amb una altra persona de manera incondicional, aleshores, un sent que les dificultats són molt més superables.

Qui no s'ha trobat amb infants que, ja als 3 o 4 anys, donen suport a l'amic o a l'amiga en situacions difícils? I si l'ambient escolar és prou curós, qui no ha vist alguna colla de criatures que decideix acollir, integrar i protegir el company o la companya

Marta Álvarez

L'amistat ens fa ser més compassius, més competents, més segurs, més generosos i més intel·ligents

que pateix? Entre altres coses, actuem així perquè l'amistat ens fa ser més compassius, més competents, més segurs, més generosos i més intel·ligents.

I en una dinàmica social en què els vincles familiars esdevenen tan fràgils, no és cap fotesa refiar-se de la fiabilitat de l'amistat.

Per aquest motiu, perquè els nens i nenes són capaços de fer amics i perquè això aporta una font d'estabilitat i de resiliència, **l'amistat no és una cosa que solament calgui permetre**, sinó també promoure.

Com el llenguatge parlat, que no n'hi ha prou de deixar que la mainada parli, sinó que també cal generar dinàmiques que li facilitin accedir al domini de les diverses funcions que presenta.

A més, l'amistat constitueix un camp experiencial excel·lent en el qual ens podem iniciar en la complicada tasca de compartir processos mentals. **Jugar junts, desenvolupar tasques complexes com ara fer construccions de manera cooperativa implica compartir processos mentals complicats, molt més enllà del que són capaços de dir-se els infants.**

Fins i tot té fonament afirmar que l'amistat permet i exigeix establir processos mentals compartits, per la qual cosa, tenir amics i amigues no solament constitueix una bona experiència en el terreny afectiu i ètic.

Per jugar junts, calen uns requisits de tipus cognitiu gens simples:

- > Un món compartit de ficció que, sovint, no té res a veure amb l'experiència escolar.
- > Una representació de la vida real i de la lògica prou compartida com per comunicar-se-la entre ells, fins i tot, moltes vegades, sense parlar-ne.
- > Acordar un context, un lloc, una simbologia.

Aleshores, l'amistat ja es pot promoure a l'educació infantil? Actualment, queden pocs mestres i persones educadores que considerin amenaçadora la predilecció d'un infant per establir relació amb un altre. Són conscients que el deure de respectar-se tots no exclou el discerniment d'una complicitat espontània que faciliti la trobada i el joc.

De què depèn que sorgeixin amistats a l'educació infantil?

Hi ha infants que són especialment proclius a fer amistats per qüestions temperamentals, per models familiars, per estil cognitiu, etc. Es tracta de criatures que atrauen fàcilment el desig d'altres de relacionar-s'hi.

Però la complexitat de qualsevol lligam, la immaduresa pròpia de les edats que tractem, la imperícia d'algun company o companya, etc. possibiliten que, fàcilment, sorgeixin conflictes que han d'aprendre a resoldre amb l'ajut de la persona adulta,

Marta Álvarez

qui els aporta serenitat i estratègies de manera oportuna.

Per exemple: quan els infants detecten una activitat que els atrau, intenten incorporar-se amb els que ja realitzen aquesta activitat, però, de vegades, el grup es pot sentir amenaçat per la inestabilitat que genera la nova incorporació i li costa gestionar els ajustaments per ell mateix. No cal explicar com n'és de determinant que la persona adulta estigui atenta a facilitar estratègies fins que les nenes i els nens siguin capaços de fer-ho per si mateixos.

Però, per ser amic o amiga, també és important saber escollir. Hi ha relacions que fan més mal que no pas aporten res de bo, perquè no totes les relacions ens fan sentir més capaços ni més respectats. Considerar l'amistat com una experiència estructuradora a les primeres edats implica també ajudar a trobar criteris per dilucidar, entendre què passa i com podem procedir per resoldre-ho, encara que això inclogui sentiments de dolor.

Les amistats solen sorgir entre els «més iguals». Atès que l'amistat exigeix compartir representacions

Per ser amic o amiga, també és important saber escollir. Hi ha relacions que fan més mal que no pas aporten res de bo

QÜESTIONS QUE CAL TENIR EN COMPTE PER PROMOURE L'AMISTAT A L'EDUCACIÓ INFANTIL

- > És una tasca de l'escola implementar estratègies que facilitin i que promoguin el descobriment de l'amistat entre infants d'orígens diversos. Hi ha pràctiques excel·lents des de les quals se'n poden imaginar unes altres de noves.
- > És una tasca del professorat evidenciar i reconduir les microagressions encobertes en les relacions, les banyades per les desigualtats per raó de gènere, d'origen social, etc.
- > L'organització d'espais i de temps dels grups és un factor determinant en l'aparició i la maduresa de les relacions d'amistat. Si les criatures disposen de prou temps per desenvolupar projectes, els és més possible fonamentar les seves relacions en bons processos.
- > Els models relacionals que exerceixen les persones adultes de l'escola també incideixen a facilitar o no l'aparició d'amistats. Quan les persones adultes resolen els seus conflictes amb els infants o entre els infants promovent la comprensió de l'altra persona, afavorint l'empatia sense recórrer immediatament a les normes, quan els adults són a prop dels jocs, més que no pas vigilant, etc., el clima esdevé dialogant, i l'ambient, afable i afavoreix el sorgiment d'amistats.
- > És important poder avaluar la qualitat relacional present en un grup observant la durada dels jocs espontanis compartits, la facilitat amb què es resolen les resistències d'incorporació a les persones «intruses», la llargada dels diàlegs, etc.
- > Com més «desatesos» són els conflictes dels jocs, més grans esdevenen les situacions de fracàs i, per tant, més es redueixen els intents de crear amistats i, sobretot, se n'abandonen els desitjos.

i estratègies, neix amb més facilitat entre nens i nenes que tenen referents propis semblants. Senzillament, perquè els és més fàcil entendre's.

Els articles que segueixen constitueixen uns testimonis ben vàlids sobre què suposa una pedagogia de l'amistat. Són això, exemples d'un discurs, el de l'amistat, que, malgrat que sigui considerada un gresol de bondats, sovint es deixa

en mans exclusivament de la lliure espontaneïtat de cadascú. ■

HEM PARLAT DE:

- Seguretat afectiva, emocional i pròpia imatge.
- Desenvolupament emocional.
- Sociabilitat.

AUTOR

Vicenç Arnaiz Sancho

EAP Menorca
vicens.arnaiz@gmail.com

Aquest article fou sol·licitat per GUIX D'INFANTIL el mes de febrer de 2015 i acceptat el mes d'abril de 2015 per ser-hi publicat.